

Madúrá, Mariammá a Ráméšvaram

Otakar Pertold

Výběr z 1. kapitoly odborného cestopisu

Otakar Pertold: *Perla Indického oceánu – Vzpomínky z dvou cest na Ceylon*,

Toužimský a Moravec, Praha, druhé obálkové vydání 1926–36.

Redakčně upraveno. Foto autor.

Madúrá

Zajímavá místa ležící na hlavní trati Jihoindické dráhy (South Indian Railway) nechával jsem si až na konec svého pobytu v Indii, protože je to ona trať, kudy jsem musel jeti na Ceylon. Když jsem později cestoval těmito krajinami, uváděly mne v úžas velikolepé stavby, zejména hinduistické chrámy ohromných rozměrů, jako na příklad chrám božského lučištníka, Kodi-Maram v Taňdžóru. Na prvý pohled jsem uznával, že v těchto končinách jsou kulturní prvky drávidské dosti různé od kultury severnějších Drávidů. Přímo zázrakem se mi zdála býti Madúrá, v jejichž stavbách obrovské rozměry závodí s krásou linií, aby spojeny docílily co největší působivosti na lidskou mysl. A to ještě nemohl jsem na své první cestě Madúře věnovati tolik pozornosti, kolik bych si byl přál, protože tam tehdy zuřila cholerová epidemie, jež mi stěžovala vycházky do města, které jsem si musel vynuovati úskokem a lstí, jak jsem o tom psal podrobněji jinde. Teprve na své druhé cestě na Ceylon jsem mohl věnovati Madúře tolik času a tolik pozornosti, kolik si skutečně zaslouhuje. Předchozí místní znalosti a podrobná znalost vztahu tohoto starobylého města k Ceylonu a jeho kultuře působily, že jsem se na Madúru tentokráte díval docela jinak než na své první cestě.

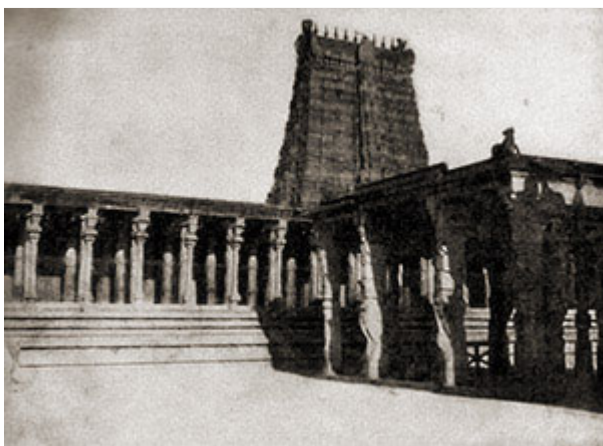
Ovšem musíme si býti vědomi, že nynější Madúrá se svými velikolepými stavbami je poměrně mladá. A jen když to máme na paměti, nedožijeme se zklamání. Nesmíme přenášeti tyto památky samy do dávné minulosti, nýbrž smíme do minulosti jen promítati ducha, který je vytvořil, a vyvolati si v duši řetěz dějinných událostí, jež od veliké minulosti vedly k výrazu této velikoleposti v kamení. Středem Madúry je veliký poutní chrám zasvěcený bohu Šivovi, jenž je v něm uctíván pod jménem Sundaréšvara (t.j. Pán boha lásky), a jeho manželce, bohyni Párvatí, jež je v něm uctívána pod jménem Mínáksí¹, Rybooká.

Kodi-Maram v Taňdžóru.

Chrám ve svých nejdůležitějších částech pochází z doby vlády Tirumály Nájaky (1623–1658), jenž skoro celý život věnoval vykrášlení svého sídelního města. A skutečně skoro vše, co v Madúře nyní obdivujeme, dal vystavěti na svůj náklad tento uměnilovný panovník. Ve velkém chrámu pocházejí od něho nejen obě svatyně, nýbrž i Nádrž zlatých lotosů (od domorodců zvaná Padu-maräi nebo Suvarna-pušpakáriní), v níž se poutníci koupou, nežli smí vstoupiti do některého ze dvou vnitřních chrámů. Oba tyto chrámy jsou nepřístupny nevěřícím. Ale v r.1910, když v chodbách chrámových leželo plno mrtvol poutníků umírajících na cholera, nikdo se nestaral o Evropana, bloudícího těmito místy, jimž se

tehdy všichni Evropané vyhýbali snad až příliš úzkostlivě. Tím se stalo, že, nemaje průvodce, vstoupil jsem i na místa Hindům nejposvátnější a mohl jsem pohlédnouti i na posvátný *lingam*, představující Sundaréšvaru, jako božského Plo-ditele. Mimo tyto dva vnitřní chrámy jsou ostatní části chrámové volně přístupny Evropanům, ovšem jen v průvodu bráhmana.

Sloupová síň o tisíci sloupech a síň o šestnácti sloupech.

Jsou ovšem v chrámovém okrsku i části starší, jako na příklad Nájakova sloupová síň a Síň osmi Lakšmí, jež představují zbytky chrámu z doby Tirumálova předchůdce. Části tyto ovšem nyní pozbyly z veliké části své posvátnosti a Síň osmi Lakšmí v nynější době slouží vlastně za tržnici, kde si poutníci kupují nejen rozličné obřadní a náboženské předměty, nýbrž i potraviny, oděv a látky, ba i pohlednice a fotografie chrámu. Nejvíce mne překvapil stánek

s černými vlasovými copy a nedolal jsem, abych se nezeptal prodavače na účel prodeje tohoto zboží v chrámě. Ze stydlivé odpovědi prodavačovy jsem vyrozuměl, že tu jde jen o marnivost – ale slyš světe! – mužskou. Tamilští muži nosí totiž dlouhé vlasy, jež si stácej i na zad hlavy ve veliký uzel, kolem něhož někteří si ovinují turban. A ti, jimž příroda ušetřila málo této okrasy, dokupují si ji

v chrámě. Maně jsem si tu vzpomněl na biblické vypravování o Kristu, jenž vyhnal důtkami penězoměnce z předsíně chrámové. Neboť i zde v madúrském chrámu bylo dosti penězoměnců, sedících před svými nízkými stolečky, na nichž mají vyrovnány peníze všeho druhu. Vyměňují si totiž přicházející poutníci drobné peníze, aby mohli zaplatiti obřadníkům a rozličným sluhům chrámovým i dáti almužnu nesčíslným žebrákům, již jsou nezbytnými příživníky každého indického chrámu. V nádvoří chrámovém je ohromná síň (*mandapa*) o tisíci sloupech, kde se konávají veliké výroční poutní slavnosti a kde na vyvýšeném místě chrámové tanečnice tančívají před sochou boha. K této *mandapě* přiléhá nová menší *mandapa* o šestnácti sloupech, určená pro kněžstvo. Ve veliké *mandapě* stojí bronzová socha Šivy Natarádže čili Natéšvary (to znamená Král nebo Pán tance). Indický mythus vypravuje, že bůh Šiva na konci tohoto světového období zničí svět tím, že počne tančiti vášnivý tanec zvaný Tándava, pod jehož dojmem vše na světě vzplane ohněm. A je to právě tato podoba boha Šivy, jež je hojně uctívána i na Ceyloně a již jsou tam stavěny chrámy i při buddhistických klášteřích.

Gópura madúrského chrámu.

Celý chrámový okrsek je obehnán vysokou zdí, tvořící ohromný obdélník, jehož strany běží ve směru světových stran. Uprostřed každé strany je brána s vysokou věží, jakým se říká v Jižní Indii *gópura*. Ale tyto brány jsou v madúrském chrámu obvykle zavřeny a otvírají se jen při velikých výročních slavnostech. V obvyčejné dny se vchází do chrámového okrsku postraní branou Mínákšinou, jež nevede do nádvoří nýbrž přímo do Síně osmi Lakšmí. Před chrámem mimo posvátný okrsek právě naproti bráně Mínákšinė stojí dlouhá sloupová síň zvaná Padu mandapa nebo Vasanta mandapa, t.j. Jarní síň, protože při jarních náboženských slavnostech přenášejí sem modlu Sundaréšvarovu z hlavního chrámu. Mezi Evropany sídlí-

cími v Madúře se obvykle tato budova nazývá Tirumála čhavadí, t.j. Tirumálův útulek pro poutníky; ovšem toto jméno je úplně nesprávné, protože budova nikdy nesloužila za útulek pro poutníky. Byla tak asi pojmenována z neznalosti věci, protože leží mimo obvod posvátného okrsku chrámového. *Gópury* zevně jsou zdobeny sochami a polovypuklými ozdobami tesanými do ohromných kvá-

drů, z nichž jsou brány vybudovány. Ozdoby ty předvádějí pak háje o bohu Šivovi a jeho manželce Párvatí, pokud se vztahují k tomuto chrámu.

Kolem chrámové hradby na vnější straně vede široká ulice, kudy na obrovském voze o výroční slavnosti vozí idoly chrámové. A za touto ulicí se rozkládá již nové město se svým světským shonem. V něm soustředí se nyní čilý obchod bavlněnými látkami a olejnatými semeny z celé nejjižnější části Indie. Novodobé jihoindické domy jsou hodně jednotvárné a svým zevnějškem by myslím nedovedly přilákat do Madúry ani jediného cizince. Jsou to jen staré stavitelské památky, kvůli nimž tolik cizinců z celého světa přichází právě do Madúry. Z těchto památek jen ještě jediná skutečně krásná je také v domorodém městě. A to je palác Tirumály Nájaky, nyní bohužel proměněný v soudní budovu, čímž utrpěl nesmírně. Nejkrásnější část paláce je bývalá síň pro slavnostní audience, klenutá velikolepými oblouky a podpíraná žebrovím děleným opět v menší, hrotité oblouky. Střechy palácových budov jsou ploché a attiky vroubíjí je hýří přímo sochařskými ozdobami a vlisy. Pravděpodobně v dávných dobách musely tu střechy nahrazovati zahrady, jichž nedostatek v tomto stěsnaném okolí byl by se asi jinak těžce pociťoval. Se střechy paláce je krásný rozhled po rozsáhlém městě, a zejména lze odtud shlédnouti celý posvátný okrsek velikého chrámu.

Palác Tirumály Nájaky.

V místech mezi Tirumálovým palácem a velikým chrámem stávala asi stará Madúra a starý palác, v němž sídlili slavní Pándjové, jejichž mocný vliv po věky zasahoval celý Ceylon, a to jak se zdá již od dob kolem narození Buddhova. S nimi o tento vliv na bohatém ostrově zápolili Čólové, kteří měli svou říši na sever od království Madúrského, kde jejich význačné město byl Taňdžór. Ovšem nemáme o těchto panovnických rodech a jejich říších mnoho spolehlivých historických zpráv z doby starší

než asi z prvního století před Kristem. Ani zbytky starého hradu a starobylého města se nezachovaly; alespoň pátrání archeologů byla až dosud po této stránce bezvysledná. Hlavní příčinou toho je asi, že v oněch dávných dobách se v Jižní Indii skoro vesměs stavělo jen ze dřeva. A ze dřeva se stavěly nejen domy obyčejných smrtelníků, nýbrž i královské paláce, hrady a pevnosti. Jen tak si dovedeme vysvětliti nedostatek starobylých památek a jen tak pochopíme vzpomínky zachované ve starých zkazkách, jež nám vypravují, že kdysi v dávných dobách byla Madúra spálena tak, že z ní nezůstalo nic než popel.

Do těchto pradávných dob pověst klade krásnou legendu o bohyni Pattiní, jež nyní v Jižní Indii upadla skoro úplně v zapomenutí, ale na Ceyloně je podkladem

důležitého náboženského kultu. Podstata legendy o Pattiní, jež bývá v Jižní Indii také zvána Kannakí je asi tato: Jakýsi mnich zachránil život hadu brejlovci, jenž se mu odměnil tím, že daroval mnichovi perlu, jakou prý někteří hadi brejlovci mají ve svém štítě a jež svému majiteli přináší prý štěstí. Mnich ukryl darovaný drahokam ve své chyši z větví a listů. Po nějakém čase se z drahokamu narodila překrásná dívka, barvy ryzího zlata. Po čase dívka odešla do hor, kde konala pokání, učinivši současně slib naprosté manželské věrnosti a oddanosti (*šílapati*). Tam přišel k ní bůh Indra, převlečený za žebráka, a prosil ji o almužnu. Pattiní nemajíc nic více než několik zrníček rýže, mocí svého pokání proměnila skálu v bahno, zaslala do něho ona zrnka, jež rychle vyrostla v bylinu; ta vykvetla, nalila nová zrnka, jež v několika okamžicích uzrála. Z nich uvařila Pattiní pokrm, který darovala žebrákovi.

Mezi tím časem madúrský král Pándja, zpyšněv pro své veliké úspěchy válečné a svou daleko sahající moc, začal spor s bohy, jimž chtěl také vnucovati svůj vliv. Král Pándja pak až do té doby měl kromě dvou očí jako ostatní lidé, ještě třetí oko uprostřed čela, jímž mohl viděti věci nadpřirozené, kterých jiní lidé neviděli. Bohové se tedy rozhodli Pándju zbaviti tohoto třetího oka za trest za jeho vzpurnost a určili boha Indru, aby vykonal jejich rozsudek. – Bůh Indra odešel pak na zemi a odebral se k Pattiní, již požádal, aby mu pomohla v jeho úkolu. Pattiní svolila a Indra proměnil ji v mango, jež dozrávalo na stromě v Pándjově zahradě v Madúře. Mango ono bylo neobyčejné velikosti a občas z něho sršely jiskry. To znepokojovalo krále, jenž rozkázal mango odstraniti. Ale nikomu se nepodařilo ani se k němu přiblížiti. I počali na ně střílet šípky. Leč šípky se vyhýbaly mangu, a které ho zasáhly, odrazily se od něho s cinkotem jako od nějakého kovu. I pokusili se poraziti celý strom. Ale marně; jakmile se nástroje dotkly stromu, strom sršel jiskrami, že všichni utekli, hojíce se o život.

Tu jednoho dne přišel vetchý, třesoucí se stařec s lukem a nabídl se, že mango sestřelí. Všichni se mu smáli, ale stařec neodpovídaje napnul luk a bez míření vystřelil, zasáhl a přerazil stopku manga a zachytil je dříve, než dopadlo k zemi. Nárazem na ruku odlétla kapka lepkavé šťávy, jež se utvoří u stopky, když utrhneme zralé mango, a vlétnuvši přítomnému králi do třetího oka, oslepila je. Mezi tím však stařec zmizel, neboť to nebyl nikdo jiný, než sám Indra. Touto událostí byla celá Madúra poděšena; na rozkaz králův udělali zlatý člun, vložili do něho sestřelené mango, uložené ve zlaté nádobě, a pustili jej po proudu řeky Kávéri, neboť se báli, aby nepřineslo jim ještě větší pohromy.

Dále po proudu řeky se koupal král Mángaru se svou manželkou a spatřiv člun zvolal: „Člun je můj!“ A skoro současně zvolala královna: „A co je v něm, je mé.“ Král chytil člun, vynesl jej na břeh a tam z něho královna vyjmula zlaté mango v zlaté nádobě. V tom se objevil Indra a pravil, že hledá mango pro svou ženu. I ohlédla se královna po svém mangu a místo manga spatřila překrásnou zlatobarvou holčičku. I vzala ji do paláce a vychovala. Když holčička dospěla, provdali ji

Pattiní zrozená z manga.

za Pálangu, bohatého mladíka z urozené rodiny. Pálanga však byl rozmařilý mladík, jenž brzo promrhal celé své jmění s nevěstkou Perunkali. Když již neměl peněz, vzal své ženě zlatý kouzelný kruh s nohy a prodal jej kterémusi klenotníkovi v Madúře. Náhodou se téže noci ztratil kruh s nohy královny madúrské, jenž se na vlas podobal kruhu Pattině. Klenotník podle popisu královnina kruhu pokládal kruh, který přinesl Pálanga, za kruh královnin a udal věc králi, jenž, také pokládaje Pálangu za zloděje, třeba že houževnatě zapíral a dovolával se svědectví své ženy, dal ho popravit bez dlouhého výslechu. Rozsudek byl vykonán pod stromem kohomhovým². Pattiní, jež, nemohouc se dočkati svého manžela, vydala se do Madúry, aby ho vyhledala, našla tam zohavenou mrtvolu Pálangovu. Na cestě do Madúry musela přeplouti rozvodněnou řeku Kávéri,³ přes níž ji nikdo z Madúrských nechtěl přepraviti. Když viděla, co se stalo, vrátila Pálangu k životu, a rozlícena nespravedlností Pándjovou, vytýkala mu jeho hřích a urvavši si pravý prs, vrhla jej do města. Okamžitě vzplál palác madúrský i celé město a všichni obyvatelé až na tři ženy uhořeli. Jenom královniny komnaty a dvě chyše pastýřek byly ušetřeny: neboť nebylo prý více spravedlivých v celé Madúře. Tak byla dovršena pomsta bohů za vzpupnost Pándjovu.

Pověst v této podobě je zachována v umělé epické básni nazvané *Silappadigáram*, jejímž básníkem jmenuje se Ilangovadigal. Na báseň si činí nárok příslušníci náboženství džinovského i buddhistického. Ale jméno básníka zřejmě ukazuje na Ceylon: je to pouhý přepis sinhalského *Lankáva-adhikár*, znamenajícího „ceylonský ministerský předseda“, což jako jméno se často vyskytovalo v šlechtických rodinách sinhalských. Lanká je totiž staré indické jméno Ceylonu.

Obsahem pak se zdá tato pověst býti projevem staré nenávisti Sinhalců k Pándjům, kteří často svůj vliv na Ceyloně asi stupňovali ve skutečnou nadvládu a tak, kromě pozdějších nájezdů Čólů, způsobili, že nynější Sinhalec nenávidí pouhé jméno Tamil, a pouhá připomínka, že snad Sinhalcí jsou alespoň částečně

příbuzní s Drávidy, dovede ho přivést přímo k běsnění. Do literatury džinovské a buddhistické se dostala báseň asi tím, že celým obsahem velebí cnost oddanosti manželské (*šílapatí*), kterou obě náboženství svým věřícím důrazně doporučují. Že však pověst je zvláště úzce spojená s Ceylonem vidíme z toho, že na Ceyloně se stala základem veliké řady lidových básní, které se později staly i texty obřadními. Snad je báseň i ohlasem událostí historických. V staré ceylonské kronice *Mahávansu* se vypravuje (v 51. kap.), že v devátém století po Kristu Sinhalsci podnikli výpravu proti království Madúrskému, Madúru oblehli, dobyli a vypálili. Snad tato událost mohla být popudem ke vzniku básně ovšem v dobách, kdy již básník neměl odvahy přímo opěvati sinhalské vítězství, tedy někdy v dobách, kdy Tamilové zase již nabyli vlivu na Ceyloně.

Ale vztahy mezi oběma zeměmi zaznamenává zmíněná ceylonská kronika již pro doby velmi staré, a tehdy byly ony styky – podle jejího svědectví – přátelské. Tak prý již zakladatel první královské dynastie sinhalské Vidžaja měl za manželku princeznu pándijskou. A přátelské styky, jak se zdá, pokračovaly tak dlouho, dokud Pándjové nechtěli sami vládnouti na Ceyloně. A od těch dob se datuje vzájemná nenávist mezi oběma kmeny, jež jsou částečně příbuzny, což je snad také smysl zmíněné pověsti o sňatku Vidžajově.

Nádrž zlatých lotosů v Madúře.

Mariamámá

Tamilové, jak se zdá z mnohých okolností, jež podrobně uváděti vedlo by nás příliš daleko, sami nebyli čistí Drávidové, nýbrž kmen smíšený právě tak jako Sihnanci. Ba snad ještě více prvků spolupracovalo tu, aby vytvořily nový typ. Zejména se zdá, že v jejich žilách proudí mnoho krve indických praobyvatelů, již velmi pravděpodobně náleželi k jedné větvi plemene món-khmérského, jehož čisté zbytky se udržely do dnes jedině v jihovýchodním cípu Zadní Indie. Plemeno toto se vyznačovalo zejména svými zvláštními náboženskými sklony, mezi nimiž nejnápadněji vynikají kult démonů a ukrutné krvavé oběti. Z těchto obětí nejstrašnější byly lidské oběti zvané *méria*, jež se dodnes udržely na příklad u kmene Oraonů, jenž je zbytkem món-khmérského plemene v nynější provincii Orise. *Méria* je dítě, jež Oraonové k oběti dlouho připravují a krmí a na konec ukrutným způsobem umučí. Nejčastěji obětují *mérie* démonu země a tu dítě připevní bambusovými kolíky k zemi a za živa řežou z něho kusy masa, které obětují. Samozřejmě u kmenů, které přijaly náboženství hinduistické, tyto lidské oběti vymizely a podobně i u kmenů pomíšených. Ale vzpomínka na ně v té či oné podobě se uchovala i u nich až na dnešní doby.

Chrám Mariammy v Madúře.

Na východ od Madúry, asi pět kilometrů od města, na sever od řeky Väigäi, na níž leží město Madúrá, stojí chrám, jemuž Madúrstí říkají krátce Mariammámá. Mariammu – již nazývají také Mari-attámá – pokládají dnešní drávidští Hindové za sestru krvelačné bohyně Kálí, a věří o ní, že posílá na děti rozmanité nakažlivé nemoci, zejména neštovice. A zcela ve shodě s primitivním přírodním názorem světovým věří, že jedině ona může také tyto nemoci léčiti. Proto ženy

madúrské mají Mariammu ve veliké vážnosti a nejen ji vzývají, když onemocní jim dítě, nýbrž ji uctívají i pravidelnými oběťmi. Tyto oběti chodí konati do chrámu Mariammina každého pátku, časně ráno při východu slunce.

Přijel jsem na své druhé cestě na Ceylon do Madúry náhodou ve středu večer, ve čtvrtek jsem si prohlédl město a v pátek za ranního chladu jsem si vyjel k posvátnému okrsku Mariamminu, kde se rádi projíždějí Evropani bydlící v Madúře. Je to široká silnice vedoucí z města až k tomuto místu a tam kolem dokola rozsáhlé nádrže, přiléhající k chrámu Mariamminu. Je to překrásná nádrž zvaná Vandijár Teppakkulam (nádrž básníků), snad nejkrásnější chrámová nádrž v celé

Indii. Nádrž je obehnána zdí ze žulových kvádrů a v rozích jsou mytické postavy, vytesané ze stejného kamene. Uprostřed každé ze čtyř zdí je široký vchod a po celé délce zdi jsou schody mírně se svažující k vodní hladině. Uprostřed nádrže stojí na malém umělém ostrůvku půvabný chrámeček, částečně zahalený korunami rozložitých stromů. A k této nádrži proudily onoho rána celé davy žen. Když jsme přijeli k nádrži, byly schody vedoucí k vodě plny koupajících žen a dětí, v jejichž povídání a modlitby se mísily naříkavé zvuky kohoutů, jichž plno leželo na schodech se svázanými nohama, všichni také důkladně vykoupáni, až z nich voda crčela. Zaujat plně neobvyklou podívanou, již jsem před tím nikdy u Vandijár Teppakkulam nebyl zažil, byl jsem vyrušen najednou svou ženou, upozorňující mne na jednu z žen, jejíž obličej byl nápadně žlutý. Nemyslil jsem nic jinak, než že je ona žena stížena žlutou zimnicí a že sem přišla prosit bohyni, aby jí navrátila zdraví. A také v tom smyslu jsem odpověděl své ženě, když tu vidím, že celá řada jiných žen jsou právě tak žluté. Dal jsem zastaviti, sestoupil jsem s povozu a přes ohradní zeď jsem přihlížel k počínání žen. A tu jsem viděl, že se ženy po koupeli mažou onou žlutou kašičkou, již si návštěvníci hinduistických chrámů dělávají značky na čele a která se připravuje třením santalového prachu s kafrem, kurkumou a vodou.

Chrámová předsíň s loutkami na střeše.

Teprve to mne upamatovalo, že tu jde o slavnostní oběť a vysvětlil si hned účel důkladně vykoupaných kohoutů. A vskutku na žluto namazané ženy, nesouce naříkající vykoupané kohouty za nohy, odcházely k chrámku bohyně Mariammy. Před chrámkem obešla každá třikráte obřadně ohromnou posvátnou smokvoň a potom oltář, před nímž stál obětník a přijímal kohouty. Jeho pomocník kohouty zařezával a krev opatrně chytal do misky a ještě teplou odnášel na oltář bohyně uvnitř svatyně, kam kromě kněží nikdo ani z pravověrných Hindů nesmí vstoupiti. Vykrváčené kohouty skládali obětníci na oltáři před chrámem, aby si z nich po skončení obřadu připravili hostinu. Po oběti žena znovu obřadně obejde oltář a posvátnou

smokvoň, shybajíc se občas a dotýkajíc se špičkami prstů země; na to poklekne a klaní se směrem k severu. Některá žena při tomto obřadu chová po indickém způsobu na boku své choré dítě, za jehož zdraví se přišla modlit. Malý ubožáček se křečovitě drží nožkama matčina boku a rukou jejího šatu; jeho mdlá hlavička

se mu při tom klátí se strany na stranu. Po tomto obřadu odcházejí ženy do předsíně chrámové, aby pootevřenými dveřmi alespoň zahlédly sochu strašné bohyně sedící na oltáři v temné svatyni.

Předsíň chrámová je budova poměrně malá tak, že zbožní věřící se tam v obřadní den nesmírně tísní a jedinými dveřmi se bezradně derou stále dva proudy, jeden vcházející, druhý vycházející. Střecha předsíně chrámové je plochá a na svém okraji vroubená sochami, připomínajícími loutky, jež tvoří jakousi attiku. Madúrští nedovedou dobře vysvětliti, proč jsou tam ony sošky ani, co mají představovati. Jeden z Indů, vycházejících z chrámu, na mou otázku odpověděl, že jsou to sošky dětí, jež na přímluvu jejich rodičů Mariammá vyléčila z těžkých chorob. A skutečně svým výrazem by mohly tyto sošky představovati děti. Protože však v nynější době sošek nepřibývá, myslím, že je to spíše upomínka na doby, kdy bývaly v těchto místech obětovány děti bohyni, jež nyní se musí spokojiti pouhou kohoutí krví; sošky ony jsou tedy asi obrazy ubohých *mérií* obětovaných zde, aby svými životy vykoupili jiné, cennější a vzácnější.

Vandijár Teppakkulam.

Ženy při páteční pobožnosti.

Žena s dítětem, obřadně obcházející posvátnou smokvoň. Stranou stojí obětník zahalený kouřem kaditelnice, již drží v levé ruce.

Ráméšvaram

Pámban je osada asi o dvou tisících obyvatel, na západním výběžku ostrova Ráméšvaramu. Chyše domorodců jsou většinou uplácány z bláta, jemuž jako pojiva je přidáno kravského lejna, a kryty došky z listů palmyrové palmy. Palmu tu tam hojně pěstují kvůli palmovému vínu, zvanému *tádí*, které dobývají kvašením její cukernaté mízy. Výroba *tádí*, sušení ryb a pěstování kokosových palm je vůbec hlavní zaměstnání obyvatelstva ostrůvku Ráméšvaramu.

Z Pámbanu jde železnice napříč ostrovem až na jeho jihovýchodní konec do Dhanuškódi. Ostrov Ráméšvaram náleží ještě k Indii, k níž patří i svým obyvatelstvem, ač jinak, zejména přírodně, se již více přiklání k Ceylonu. Ale ani svým obyvatelstvem ani přírodou není nějak zvláště zajímavý. A přece je ostrov Ráméšvaram pro Indii velmi důležitý: u zálivu na východní straně ostrova stojí veliký hinduistický chrám, jenž je důležitým poutnickým místem, kam každý pravověrný Ind touží alespoň jednou ve svém životě zavítati. Na své druhé cestě po Indii jsem se setkal s *mahárání* ze Sursandhu, na nepálské hranici, stařenou čtyřiasedmdesáti letou, která se vracela v průvodu asi dvaceti sluhů a služek také až z Ráméšvaramu, kam konala pout za tím účelem, aby žena jejího vnuka dala svému manželovi syna. Na své první cestě jsem se schválně vypravil z Madúry na třídní výlet, abych shlédl toto velikolepé božiště.

Šivův chrám v Ráméšvaramu.

Pověst vypravuje, že základ k tomuto chrámu položil sám hrdina Ráma, jenž prý tudy táhl na ostrov Lanku (Ceylon) po mostě vystavěném opičím králem Hanumánem a jeho podanými. Pověst, jak ji vypravují *purány*, posvátné knihy hinduistického náboženství, praví, že Ráma zabiv Rávanu, únosce své ženy Sítý, dopustil se vlastně vraždy bráhmana, což byl v Indii snad největší hřích, jakého se mohl člověk dopustiti. Rávana totiž byl podle báje syn bráhmana a ženy démonky (*rákšasí*). I dali světci, kteří byli v mytických dobách jakýmisi ochránci náboženství, Rá-

movi radu, aby konal pokání za svůj hřích a na pahorku Gandhamádany aby postavil symbol boha Šivy, *lingam*. Ráma náhodou zjistil, že se jedno místo na ostrově jmenuje zrovna tak jako zmíněný mythický pahorek a rozhodl se, když se byl poradil s věstci a hvězdopravci, že na tom místě postaví Šivovi *lingam*. Jedině pravý a sám od sebe povstavší (*svajambhú*) *lingam* se nachází podle

víry Indů toliko v řece Narbadě. A tam prý poslal Ráma Hanumána, aby přinesl takový *lingam*, vyprose si je, od tamějších světců. Ale Hanumán se prý s *lingamem* dlouho nevracel, a již se blížil příznivý okamžik, určený hvězdopravcem. Aby nepromeškal příznivého okamžiku Ráma udělal na rychlo *lingam* z písku a postavil ho na tomto místě. Zatím se vrátil Hanumán a zlobil se, že Ráma na něho nepočkal a žádal, aby *lingam*, jenž přinesl, byl postaven na místě onoho pískového *lingamu*. Ale Ráma vysvětlil mu, že nelze zasvěcený předmět vrátiti obecnému užívání a přemluvil ho, aby postavil svůj *lingam* o něco dále na sever. Tím způsobem vysvětlují nynější Indové, že jsou v rámešvarském chrámě dva *lingamy*, z nichž jeden se nazývá Rámalingam a druhý Hanumánalingam.

Pravda jest, že Ráméšvaram bylo staré kulturní místo, o jehož původu je marno se čehokoli dohadovati. Tam rámnádští Sétupatí průběhem snad několika století vystavěli postupně nynější chrám, jenž však ani nyní není ještě úplně dohotoven. Sochy rámnádských rádžů jsou vytesány na sloupech chrámových síní a nádvoří, a četné nápisy svědčí o darech v pozemcích, penězích, drahých kovech a špercích, jež věnovali chrámu. Následkem těchto královských darů je chrám rámešvarský velice bohatý a jeho důchody odhadují se na 100000 rúpíjí (t.j. podle nynější hodnoty přes 1000000 Kč) ročně, nepočítaje v to chrámové poplatky, oběti a dary poutníků. Mimo to má chrám veliký poklad obřadních nádob, sošek bohů a posvátných zvířat, vesměs z drahých kovů a veliké množství vzácných šperků pro sochy bohů, vesměs ze zlata, perel a drahých kamenů. Poklad chrámový stojí opravdu za podívanou a může jej shlédnouti i Evropan po dohodě s bráhmany střežícími chrám, kteří ovšem vyžadují i za ukázání značné zpropitné; ale na konec se spokojí asi s pěti rúpíjemi. Nejpodivnější v pokladě jsou rozličné sošky zvířat, lité z ryzího zlata, plné a proto nesmírně těžké.

Chrám sám je obvyklého jihoindického tvaru a stojí na mírném návrší nad mořským zálivem. Od obvyklých jihoindických chrámů se liší jedině tím, že chrámová nádvoří jsou tu překlenuta ve tři soustředné kolonády, z nichž jenom vnější jsou přístupny i Evropanům. Ale spojovacími křížovými chodbami lze nahlédnouti až do samé svatyně a shlédnouti i oba *lingamy*. Nejvelkolepější je vnitřní kolonáda, kam některý bráhman za dobré zpropitné také pustí evropského návštěvníka, ovšem jen odpoledne, kdy se nekonají pobožnosti a jen tehdy, když tam není věřících. Na své první cestě jsem se tam procházel docela svobodně s provázejícím mne bráhmanem, ba dokonce jsem i síň fotografoval, ani nevěda, že je tam Evropanům vstup zakázán. Po té stránce se nyní poměry poněkud zhoršily, totiž vlivem národního hnutí indického, jež klade velikou váhu na to, aby podobné zákazy byly přísně dodržovány. Sloupy, nesoucí střechu tohoto ochozu, jsou ohromné monolithy, téměř dvanáct metrů vysoké, s čímž úměrný jsou i ostatní rozměry. Doprava jich na ostrov byla spojena prý s ohromnou námahou a stála veliké sumy peněz.

Gópura chrámu v Ráméšvaramu

Nad Rámovým *lingamem* je vybudována vysoká věž, jež v dřívějších dobách sloužila mořeplavcům plavícím se úžinou Pálkovou za orientační bod, viditelný ještě velmi daleko od břehu. Ze čtyř hran chrámových jenom jediná je úplně dostavena ve skutečnou *gópuru*, jež však je mnohem jednodušší než na příklad *gópury* velikého chrámu madúrského.

Chrám v Ráméšvaramu má zvláštní velmi obsáhlý rituál, předpisující obřady pro každou dobu denní i roční a pro každou zvláštní příležitost. Úkolem konati

obřady podle tohoto rituálu je pověřena veliká řada chrámového služebnictva, k němuž kromě značného počtu vlastních kněží z kasty bráhmané (mluví se dokonce o deseti tisících bráhmanů) patří celé řady obětníků a chrámových sluhů z kast nižších. K chrámu náleží také mnoho slonů, jichž se užívá při velikých náboženských slavnostech; při nich sloni, ozdobeni nádhernými čabakami, krácejí ve slavnostním průvodu, nesouce na pozlacených a hedvábnými záclonami ověšených haudách sochy bohů a bohyň. Ovšem k slonům náležejí také jejich strážci, *maháuti*, čističi stájí, vodáci a krmiči. Tímto způsobem v osadě Ráméšvaramu skoro devadesát procent obyvatelstva je nějak zaměstnáno při chrámu a má podíl na důchodech chrámových. Zbytek se živí obchodem s přicházejícími poutníky a tak i zbylých deset procent obyvatelstva má výdělek – třeba nepřímo – také zajištěný chrámem.

Poutníci přicházející vykonati obřady, dříve nežli smějí vkročiti do chrámu, musí vykonati obřadnou koupel v moři na místě zvláště k tomu účelu vyhrazeném, kde bráhmani kontrolují tento očistný obřad. Poutníci přicházejí do Ráméšvaramu se všech končin Indie, ba až z dalekých končin podhimalajských; při těchto poutech se pokládá za nejzáslužnější skutek, když poutník s sebou přinese nádobu vody načerpané z řeky Gangy, jež potom bráhmani vylévají do chrámové nádrže, aby vodě její dodali posvátnosti a zvýšili její očistnou moc.

1. V tamilské výslovnosti však zní toto jméno Mínáci.

2. *Azadirachta indica*, strom v evropských jazycích obyčejně zv. margosa; v ceylonském kultu démonů má veliký význam.

3. Řeka Kávéri tvořila podle toho asi severní hranici království madúrského. Je to totiž řeka, na jejích březích leží města Taňdžór a Tričinopoli, jež v historických dobách náležela k panství čólskému.